

Анатолій Ігорович ЛУЦИК

кандидат економічних наук,
доцент,
кафедра податків та фіскальної політики,
Тернопільський національний економічний університет
E-mail: anatoliy.lutsyk@gmail.com

Руслан Ярославович ГУГУЛ

старший викладач,
кафедра правового регулювання економіки і правознавства ВННІЕ,
Тернопільський національний економічний університет
E-mail: ryslan.gugul@gmail.com

ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА

Луцик А. І., Гугул Р. Я. Податкове регулювання розвитку національного виробництва. *Економічний аналіз*. Тернопіль, 2018. Том 28. № 3. С. 259-264.

Анотація

Вступ. Функціонування податків передбачає виконання ними регулюючої функції. В умовах стагнації національної економіки податки можуть виступати не лише джерелом формування бюджетних доходів, а й важливим інструментом при здійсненні податкового регулювання.

Мета. Метою статті є обґрунтування підходу до формування фіскальної політики, спрямованої на використання податкового регулювання для стимулювання розвитку національного виробництва.

Метод (методологія). Для визначення методологічних засад податкового регулювання при здійсненні фіскальної політики були використані прийоми абстрактно-логічного методу дослідження, а саме: аналіз, синтез, аналогія, порівняння, абстрагування та індукція.

Результати. Результати дослідження показали відсутність системного підходу у використанні елементів податків як податкового регулювання. Проведено аналіз впливу на розвиток національної економіки внутрішніх податків та податків, що стягуються при імпорті. На підставі обґрунтування низької ефективності для розвитку національної економіки альтернативної системи оподаткування сформовано пропозиції щодо надання обмежених у часі преференцій для інноваційної діяльності.

Ключові слова: податкове регулювання; фіскальна політика; податкові пільги і преференції.

Anatolii Ihorovych LUTSYK

PhD in Economics,
Associate Professor,
Department of Taxes and Fiscal Policy,
Ternopil National Economic University
E-mail: anatoliy.lutsyk@gmail.com

Ruslan Yaroslavovych GUGUL

Senior Lecturer,
Department of Legal Regulation of Economics and Law VESIE
Ternopil National Economic University
E-mail: rylsan.gugul@gmail.com

TAX REGULATION OF DEVELOPMENT OF NATIONAL PRODUCTION

Abstract

Introduction. Functioning of taxes provides for the implementation of their regulatory function. In a situation of stagnation of the national economy, taxes can serve not only as a source of budget revenues, but also an important tool for tax regulation.

Purpose. The purpose of the article is to justify the approach to the formation of fiscal policy aimed at tax incentives for the development of national production.

Method (methodology). To determine the methodological principles of fiscal management in the implementation of fiscal policy used techniques of abstract logical research method, namely: analysis, synthesis, analogy, comparison, abstraction and induction.

Results. The results of the study showed a lack of a systematic approach to using tax elements as tax regulations. The analysis of the influence on the development of the national economy of domestic taxes and taxes levied upon importation is carried out. Based on the rationale for the low efficiency of the national economy alternative taxation proposals formed to provide time-limited preferences for innovation.

Keywords: tax regulations; fiscal policy; tax benefits and preferences.

Вступ

Розвиток та модернізація виробничих технологій у світовому господарстві вимагає конкурентного розвитку національних виробництв кожної країни. Уряди розвинутих країн, проводячи власну фіскальну політику, намагаються підтримувати національне виробництво та створювати додаткові стимули задля поставок такої продукції на міжнародні ринки.

Характерною ознакою фіскальної політики України протягом останніх років була відсутність будь-яких дієвих стимулів до модернізації і розвитку переробних виробництв. Не враховувались також і глобальні економічні тенденції на світових ринках у зміні податкового регулювання чи при коригуванні фіскальної політики.

Дослідженню різних аспектів податкового регулювання присвятили свої праці І. В. Алексеев [1], З. С. Варналій [2], Ю. Б. Иванов [3], А. І. Крисоватий [4], А. М. Соколовська [5]. Водночас невіршеними залишаються питання формування національної економіки з високою часткою доданої вартості та потребою податкового регулювання для підвищення рентабельності українських підприємств.

Мета статті

Мета статті – обґрунтування підходу до формування фіскальної політики спрямованої на використання податкового регулювання для стимулювання розвитку національного виробництва.

Виклад основного матеріалу дослідження

Еволюція та трансформація діяльності підприємств в Україні за останні тридцять років практично не привнесла якихось інноваційних та технологічних змін у національну економіку. Виробнича діяльність здебільшого здійснювалась щодо продукції з невисокою рентабельністю чи сировинного характеру. Технологічні досягнення, в яких Україна ще в складі Радянського Союзу вважалась лідером, особливо не стимулювались та не розвивались за допомогою державного регулювання. Як наслідок, розвивались сільське господарство, торгівля та галузі народного господарства.

У 2017 році частка суб'єктів підприємництва, що займались торгівельною діяльністю була високою як щодо юридичних осіб, так і фізичних осіб – підприємців (табл.1).

Таблиця 1. Структура суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у 2017 році, %*

	Підприємств	Фізичних осіб – підприємців
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	26,5	51,0
Сільське, лісове та рибне господарство	14,8	1,8
Промисловість	12,4	5,6
Операції з нерухомим майном	10,1	3,9
Будівництво	8,1	1,6
Професійна, наукова та технічна діяльність	8,1	6,4
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	4,7	2,1
Транспорт, складське господарство, пошта та кур'єрська діяльність	4,5	5,5
Інформація та телекомунікації	4,0	9,1
Тимчасове розміщення й організація харчування	2,1	3,4

*Побудовано за даними Державної служби статистики України [6].

У 2015 році більш ніж чверть підприємств ЄС (26,5 %) належало до торговельних, що є схожим із зазначеною структурою України [7]. Але, на відміну від українських реалій, виробництво в ЄС приносить найбільшу частку доданої вартості. У структурі доданої вартості за галузями економічної діяльності в Україні переважала додана вартість по оптовій та роздрібній торгівлі, а переробна промисловість та сільське господарство займали друге та третє місце відповідно. Торговельна діяльність є похідною від переробної промисловості, а отже, – держава повинна враховувати необхідність стимулювання розвитку виробництва за рахунок ефективного податкового регулювання. При розвинутій переробній промисловості, розвивати торговельну діяльність і сферу послуг не надто складно. А при належній якості вітчизняної продукції можна очікувати її поширення на зовнішні ринки за рахунок такої торговельної діяльності.

В умовах, коли існували значні тарифні обмеження на імпорт товарів та послуг, внутрішній споживчий ринок був насичений здебільшого товарами українського виробництва. Візовий режим з більшістю країн світу перешкоджав поширенню передової світової культури та, як наслідок, не давав змоги пересвідчуватись у зіставних перевагах якісніших іноземних аналогів товарів і послуг. Більшість високорозвинутих країн, які є учасники Світової Організації Торгівлі (СОТ), використовують загалом нетарифні (якісні) обмеження з метою захисту національних виробників. Україна, яка є учасником СОТ з 2008 року, приєднавшись до усіх тарифних вимог і правил членства у цій організації, здійснює захист внутрішнього ринку за допомогою митного оподаткування (податок на додану вартість, акцизний податок).

Наявність митних податків та низька вартість національної валюти перешкоджають увезенню якісних та дорогих імпортованих товарів в Україну. Відтак, відсутність достатньої конкуренції з боку кращих іноземних аналогів на внутрішньому ринку не створювало передумов для переоснащення і вдосконалення національного виробництва. Така політика часто використовується у захисті національного виробника від іноземної конкуренції. Проте, як показав досвід, відсутність такої конкуренції не посприяла покращенню якості і збільшенню виробництва національної продукції.

Важливість фіскальної політики та податкового регулювання обґрунтовується обов'язком сплати податків усіма суб'єктами підприємницької діяльності і, як наслідок, високою часткою податків у всіх бюджетних доходах. Саме податки є найпростішим та, при правильному використанні, найдешевшим і найефективнішим інструментом фіскальної політики.

Основним органом державної влади, що регламентує оподаткування в Україні, є Верховна Рада України. Згідно з Конституцією України парламент визначає засади податкової політики, а Кабінет Міністрів України здійснює її реалізацію [8]. Повноваження Верховної Ради України у сфері встановлення податків, їх елементів та податкових пільг визначаються ст.12. Податкового кодексу України [9]. Ці органи державної влади по суті ділять повноваження щодо податкового регулювання. Фактично зміни в оподаткуванні, що відбуваються на постійній основі, мали би, крім впливу на розміри податкових та митних надходжень, здійснювати коригування соціально-економічних процесів.

Проявом податкового регулювання може бути встановлення чи скасування податків, зміна його елементів, коригування ставок, запровадження податкових пільг. Прикладом позитивного і водночас негативного результату податкового регулювання стало прийняття Указу Президента «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва» у 1998 році. У результаті

його прийняття чинна загальна система оподаткування фізичних та юридичних осіб доповнилась – альтернативною (спрощеною) системою. Переслідуючи мету вирішення проблеми значного безробіття в країні, ця система дійсно сприяла появі великої кількості самозайнятих фізичних осіб. Водночас вона дала можливість у законний спосіб через перехід із загальної системи на спрощену легально знизити податкове навантаження та власні податкові зобов'язання багатьом великим суб'єктам підприємництва. Слід зазначити, що ця система у видозміненій формі функціонує і сьогодні. Створивши стимули до розвитку малого підприємництва та бізнесу, вона загалом здійснює дестимулюючий вплив на розвиток середнього і великого бізнесу (рис. 1).

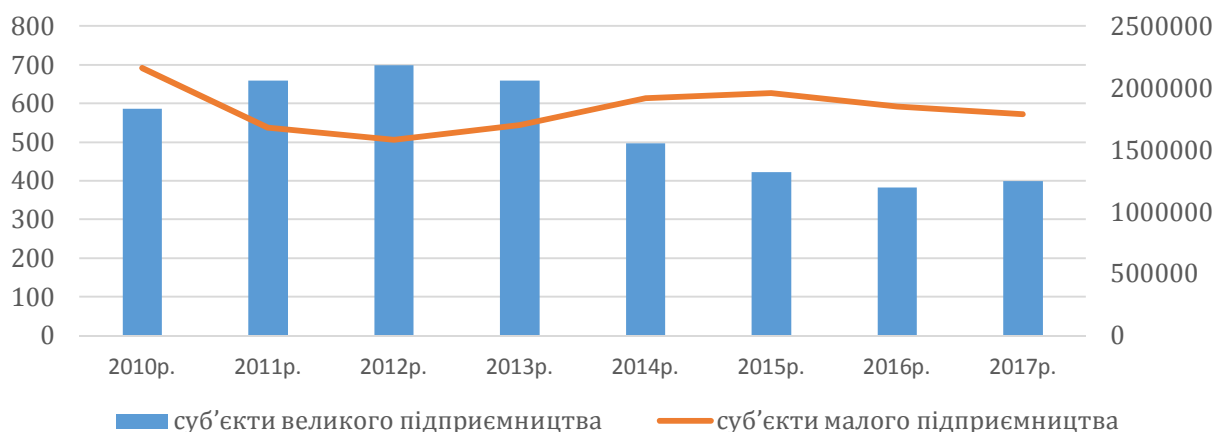

Рис. 1. Співвідношення кількості суб'єктів великого та малого підприємництва у 2010-2017 роках*

*Побудовано на основі [6].

За вказаний період переважала тенденція до зменшення кількості суб'єктів великого підприємництва та зберігалась велика кількість суб'єктів малого підприємництва. А частка суб'єктів малого підприємництва за сумою отриманого ними фінансового результату до оподаткування є протилежною (рис. 2).

Рис.2. Фінансовий результат до оподаткування за розміром підприємств у 2017 р. *

*Побудовано на основі [6].

Фактично ми спостерігаємо ситуацію, коли суб'єкти малого бізнесу декларують збитки за результатами діяльності. Але кількість таких підприємств переважає в економіці. Однією із основних причин цього є використання альтернативної – спрощеної системи оподаткування для суб'єктів малого бізнесу. Відігравши важливу роль на початку XXI ст., вона потребує в сучасних умовах скасування зі збереженням обмежених у часі привілеїв для новостворених підприємств, підприємств, що продукують

інноваційну продукцію, та для фізичних осіб, які здійснюють дрібну торгівельну діяльність чи залучені до одержання доходу у сфері послуг.

Якщо проаналізувати зміни в оподаткуванні останнього десятиріччя, та й попередніх років, то важко відстежити будь-які результативні спроби щодо стимулювання розвитку національного виробника. Кризові тенденції 2008-2009 років відобразились у відповідних змінах національних податкових політик країн ЄС.

Єдиною суттєвою зміною в оподаткуванні у ті роки стало прийняття у грудні 2010 року Податкового кодексу України, що вступив у дію з 2011 року. Проте його прийняття не означало зміну ставок, запровадження чи трансформацію існуючих податків. Попередні закони спеціальної дії щодо окремо взятих податків були об'єднані в єдиний правовий документ та доповнені правовим регламентуванням питань адмініструвань податків. Жодних переваг для інноваційного розвитку економіки на момент його затвердження не було створено.

Податкове стимулювання розвитку перспективних галузей народного господарства застосовувалось з 2013 року (запровадження пільгової ставки податку на прибуток 5 % підприємств для суб'єктів індустрії програмної продукції). Стимулювання підприємств літакобудування у формі звільнення від оподаткування прибутку таких підприємств фактично відбулось лише з 2016 року, за умови використання таких вивільнених коштів на науково-дослідні та дослідницько-конструкторські роботи з літакобудування, створення чи переоснащення матеріально-технічної бази, збільшення обсягу виробництва, запровадження новітніх технологій. Використання таких коштів має бути пов'язане з літакобудуванням.

Податкова реформа, що була проведена у 2015 році, знову ж таки мала більш «косметичний» характер, скоротивши та об'єднавши певні податки. Але економічного поштовху та стимулу як щодо тіншового обороту індивідуальних доходів громадян, так і щодо позитивних ефектів для бізнесу не спричинила. Позитивним були лише перехід до обчислення податку на прибуток за правилами бухгалтерського обліку (що є поширеною практикою в більшості країн світу), а також запровадження мораторію на здійснення перевірок. Це створило стимули для покращення функціонування усіх підприємств, але така реформа, на жаль, не створила стимули для розвитку експортоорієнтованих переробних виробництв.

Підсумовуючи, слід зазначити, що в Україні практично відсутня стратегія податкового стимулювання розвитку національного виробництва, яка б сформувала українську переробну промисловість, здатну конкурувати на світових ринках збуту. Поодинокі пільги та преференції, навпаки, можуть ще більше зашкодити розвитку національного виробництва, оскільки спотворюють конкурентне середовище.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Досвід реалізації податкового стимулювання у кожній країні відрізняється. Незважаючи на те, що певні види пільг успішно відтворюються в багатьох країнах, їх види та конструкції можуть мати суттєві відмінності. Вони конструюються, поєднуються і вдосконалюються з урахуванням специфіки національної економіки. Характерною особливістю України є те, що у нас практично відсутнє податкове регулювання, яке б сприяло розвитку наукоємного виробництва в країні.

Податкове регулювання розвитку власного виробництва в Україні слід реалізовувати через надання преференцій підприємствам, які запроваджують енерго- та ресурсозберігальні технології у процеси виробництва, використовують транспортні засоби та технології, що відповідають найвищим екологічним стандартам. Податкове стимулювання можна здійснювати у вигляді податкових канікул для новостворених або наукоємних підприємств, через використання податкових кредитів по податку на прибуток підприємств до наукоємних і дослідницьких проектів, здійснення готівкових відшкодувань у межах сум нарахованих податків під час здійснення науково-дослідних робіт. Для громадян, що залучені до розробки інноваційних продуктів та впровадження інновацій, слід запроваджувати податкові знижки щодо здійснених витрат по податку на доходи фізичних осіб.

Стимулювання інноваційної діяльності стратегічно важливих для України переробних підприємств може здійснюватися через запровадження податкових канікул на певний термін, скажімо, від двох до п'яти років залежно від галузі народного господарства, ступеня переоснащення підприємства та потенційного виходу продукції підприємства на міжнародні ринки збуту.

Список літератури

1. Алексеев І. В., Желізняк Р. Й. Важливість правильного підбору податкових пільг і шляхів їх надання при податковому стимулюванні інноваційної діяльності підприємств. *Бізнес Інформ*. 2014. № 2. С. 314 – 320.

-
2. Варналій З., Панасюк О. Стан, проблеми та перспективи податкового стимулювання суб'єктів підприємництва в умовах дії Податкового кодексу України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2013. №148. С. 11-15.
 3. Іванов Ю. Функції податків та податкове регулювання. *Формування ринкової економіки в Україні*. 2009. Вип. 19. С. 36–43.
 4. Крисоватий А. І., Василевська Г. В. Новітня парадигма преференційного оподаткування: монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2013. 260 с.
 5. Соколовська А. М. Основи теорії податків: [навч. посібник]. Київ: Кондор, 2010. 326 с.
 6. Офіційна інформація Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
 7. Structural business statistics overview. URL https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Structural_business_statistics_overview#Sectoral_analysis.
 8. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
 9. Податковий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

References

1. Alyeksyeyev, I. V., Zheliznyak, R. Y. (2014). Vazhlyvist' pravyl'noho pidboru podatkovykh pil'h i shlyakhiv yikh nadannya pry podatkovomu stymulyuvanni innovatsiynoyi diyal'nosti pidpryyemstv. *Biznes Inform*, 2, 314-320.
2. Varnaliy, Z., Panasyuk, O. (2013). Stan, problemy ta perspektyvy podatkovoho stymulyuvannya subyektiv pidpryyemnytstva v umovakh diyi Podatkovoho kodeksu Ukrayiny. *Visnyk Kyivsk'oho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*, 148, 11-15.
3. Ivanov, Yu. (2009). Funktsiyi podatktiv ta podatkovye rehulyuvannya. *Formuvannya rynkovoyi ekonomiky v Ukrayini*, 19, 36–43.
4. Krysovaty, A. I., Vasylevs'ka, H. V. (2013). *Novitnya paradyhma preferentsiynoho opodatkuвання*. Kyiv: Tsentr uchbovoyi literatury.
5. Sokolovs'ka, A. M. (2010). *Osnovy teorii podatktiv*. Kyiv: Kondor.
6. Ofitsiyna informatsiya Derzhavnoyi sluzhby statystyky Ukrayiny. (2018). Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
7. *Structural business statistics overview*. (n. d.). Retrieved from: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Structural_business_statistics_overview#Sectoral_analysis.
8. *Konstytutsiya Ukrayiny*. (1996). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>.
9. *Podatkovyy kodeks Ukrayiny*. (n.d.). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

Стаття надійшла до редакції – 12.10.2018 р., прийнята до друку – 20.10.2018 р.